

Den islandske termbanks forskellige resurser

Ágústa Þorbergsdóttir

The Icelandic Term Bank, accessible at ordabanki.hi.is, was officially launched on the Internet in 1997 by the Icelandic Language Institute. The Árni Magnússon Institute for Icelandic Studies is now in charge of the Term Bank. The Icelandic Term Bank contains different terminological glossaries from various sources and domains. The aim of this study was to identify to what extent the data comprise an integrated whole. The examination showed that they are partly divergent and revealed that many important domains are missing. However, it is clear that The Icelandic Term Bank is of benefit to many users, who are very grateful for its existence. The study led to the conclusion that the Icelandic Term Bank still needs to be strengthened and that is necessary to encourage terminology work within more domains. Essential prerequisites are willingness to do this work, knowledge how to execute it, and sufficient financing because terminology work requires solid funding.

1. Indledning

Islandsk sprogsekretariats ordbank (*Orðabanki Íslenskrar málstöðvar*) blev åbnet på webben i 1997. Islandsk sprognævn og Islandsk sprogsekretariat havde lagt stor vægt på oprettelsen af en ordbank med termer og allerede i 1979 blev en elektronisk termbank planlagt af Islandsk sprognævn.

Der var store forventninger til termbanken. Den skulle gøre adgangen til islandske termer nemmere og den skulle gøre det muligt at slå op og se hvilke oversættelser man havde fundet eller foreslået. Termbanken skulle også give adgang til definitioner af termer og være til hjælp ved koordinering af sprogbrug indenfor forskellige fag (Stefán Briem 1998:75).

Termbanken består af to dele: den ene for almene sprogbrugere som søger efter termer eller definitioner af begreber i fagsproget og den anden for redaktører af termsamlinger som får adgang til en specielt tilpasset database for at redigere deres terminologisamlinger. Fra 1997–2006 administreredes termbanken af Islandsk sprogsekretariat som var et center for terminologi i Island (jf. Sigrún Helgadóttir & Kristján Árnason 1991:17–19). Fra 2006 overtog Árni Magnússon-instituttet for islandske studier Islandsk sprogsekretariats opgaver og pligter, bl.a. termbanken samt rådgivning og vejledning om terminologiske arbejdsmetoder. Det er almindeligt i Island, at forskellige fagforeninger og institutioner opretter udvalg som skal tage sig af terminologien indenfor de respektive fagforeninger. Termbankens redaktionsdel skulle være hjælp til disse termudvalg og andre som udarbejder termsamlinger.

En af de største udfordringer i oprettelsen af en termbank var at finde godt og velegnet materiale. I min artikel undersøger jeg opbygningen og den indre struktur af termbanken, og mit hovedspørgsmål er hvordan de forskellige resurser danner en helhed.

Til besvarelse af spørgsmålet vil jeg analysere og diskutere følgende under-spørgsmål:

- Hvilke metoder blev anvendt for udvælgelsen af materiale i termbanken?
- I hvilken grad kan de forskellige termsamlinger betragtes som en helhed?
- Hvor helstøbt er termbanken efter 20 år?

Til denne undersøgelse anvender jeg hovedsagelig primære data som jeg har indsamlet om termbanken samt en brugerundersøgelse som jeg foretog i maj 2017.

2. Valg af materiale i termbanken

I § 7 i bekendtgørelse om Islandsk sprognævn og Islandsk sprogsekretariat nr. 159 fra 1987 siger: „Sprogsekretariatet skal følge med udviklingen af termbanker i andre lande, forberede en tilsvarende termbank her og varetage dens drift“¹ (Reglugerð 1987). Følgelig stiledes der mod en termbank og forberedelserne bestod bl.a. i at etablere en standard for lagring af data og deres håndtering (jf. Halldór Halldórsson & Baldur Jónsson 1993:132). Islandsk sprognævn besluttede at databehandle sine termsamlinger som senere kunne blive kimen til udviklingen af en termbank.

Her undersøges indsamling og anskaffelse af materiale i termbanken som er en af de vigtigste faktorer ved dens forberedelse. Da termbanken blev åbnet på webben den 15. november 1997 indeholdt den 13 termsamlinger og deraf fem som tidligere var blevet udgivet i bogform af Islandsk Sprognævn: Disse termsamlinger var *Tölvuorðasafn* (EBD), *Orðaskrá úr uppeldis- og sálarfræði* (Psykologi), *Flugorðasafn* (Flyvning) og *Orðasafn úr tölfræði* (Statistik). Det havde mange fordele at have disse ordsamlinger parate i begyndelsen, fx angående ophavsret og kvalitetskontrol.

Termbankens formål var også at publicere termsamlinger fra termudvalg indenfor forskellige fagområder og andre interessegrupper. Dóra Hafsteinsdóttir, forhenværende termbankdirektør, oplyste i et interview 2001, at ”utrolig mange” tilbød deres terminologiske materiale uden anmodning (300 þúsund uppflettiórð 2001). Termsamlinger fra termudvalgene fandtes i forskellige formater. Nogle havde anvendt programmer så som Word og Excel ved udarbejdelse af deres term-

¹ ”Málstöðin skal fylgjast með þróun í orðabanka í öðrum löndum, undirbúa slíkan banka hér og sjá um rekstur hans.”

samlinger og de blev importeret i termbanken, men redaktører af nye termsamlinger forventedes at bruge termbankens database for redigeringen.

De første idéer om indsamling af materiale til termbanken bestod i at sprogsekretariatet skulle skaffe sig eneretten til termsamlingerne for siden at bearbejde deres indhold, revidere dem og ændre, og udelade det materiale som ikke levede op til de kvalitetskrav som der blev stillet til publicering i sprogsekretariatets navn. Ved nærmere eftersyn viste det sig at det var svært at udføre kvalitetssikringen i praksis og også meget dyrt. Derfor blev idéen opgivet og det blev besluttet, i samråd med en advokat, at indgå en samarbejdsaftale mellem Islandsk sprogsekretariat og termsamlingernes redaktører. Ifølge aftalen ejer hver redaktør sin termsamling og har ophavsretten til den. Samarbejdsaftalen med redaktørerne sikrede dem gratis adgang til termbankens brugergrænseflade og til gengæld fik de lov til at publicere deres materiale som en del af termbanken (jf. Dóra Hafsteinsdóttir 1997:6).

3. I hvilken grad kan de forskellige termsamlinger betragtes som helhed?

Eftersom resurserne i termbanken er af adskillig oprindelse er termsamlingerne indbyrdes forskellige. Ved importen i termbanken formindskedes forskellen automatisk og termsamlingerne fik et helhedsindtryk pga. termbankens artikelstruktur. For at svare spørgsmålet i hvilken grad de forskellige termsamlinger betragtes som en helhed undersøger jeg disse punkter:

- Forskellige informationer i de enkelte samlinger
- Forskellig synsvinkel
- Forskellige søgeresultater
- Brugernes mening om termbanken

3.1. Forskellige informationer i de enkelte samlinger

Der kan være stor variation i hvilke informationer tages med i de enkelte samlinger. Der er kun én termsamling som er monolingval (kun islandsk), godt halvdelen af termsamlingerne er tosprogede (islandsk/engelsk), mens de andre er flersprogede (fra tre til elleve sprog). Grammatiske oplysninger, fx genus og ordklasse, angives i et mindretal af termsamlingerne. Definitioner findes i omtrent halvdelen af termsamlingerne. I nogle termsamlinger er der definitioner på andre sprog end islandsk hvilket beror på samlingens oprindelse. Redaktørerne har i de tilfælde ikke oversat definitioner til islandsk (jf. eksempel i figur 1).

Úr orðasafninu <i>Liforðasafn 2</i>
Flokkun: erfðafræði
[íslenska] samleitin þróun
[enska] convergent evolution [skilgr.] Evolution in two different lineages or populations that independently produces a similar outcome in both.

Figur 1: Et eksempel på en definition på engelsk.

3.2. Forskellig synsvinkel

Termbankens database er baseret på en terminologisk synsvinkel hvor fokussen er på begrebet. Dette betyder at hvis der findes nogle termer for ét begreb skal redaktørerne tage stilling til hvilken term de vælger som hovedterm og registrere andre eventuelle termer som synonyme. På den måde kan man sige at termbanken skal være preskriptiv og give anbefalinger af bestemte termer.

Her kan man mærke en variation inden for termbanken på grund af hvordan synonyme registreres. Som eksempel kan nævnes termsamlingen *Tölfræðiorðasafn*, udgivet af Islandsk sprognævn 1996. I termsamlingen har redaktøren valgt *hundraðshluti* som hovedterm og registreret *prósent* som synonym. Hvis man slår op *prósent* så henvises der til termen *hundraðshluti*.

Úr orðasafninu <i>Tölfræði</i> 	prósent -> <u>hundraðshluti</u>
[íslenska] hundraðshluti	[sh.] prósent [enska] percent [<i>Tölfræði</i>
[sh.] prósent	
[s.e.] <u>hundraðstala</u>	
[enska] percent	

Figur 2: Et eksempel på henvisning fra et synonym til hovedterm.

Selvom termbanken er tænkt som begrebsorienteret er det ikke alle som anvender samme metode. Her kan nævnes *Hagfræðiorðasafn* fra 2000 hvor synonyme har samme status. Termen *elasticity* registreres to gange, både med islandsk *teygni* som hovedterm og *næmi* som synonym, og omvendt.

Úr orðasafninu <i>Hagfræði</i> ☒	Úr orðasafninu <i>Hagfræði</i> ☒
[íslenska] teygni kv. [sh.] næmi	[íslenska] næmi hk. [sh.] teygni
[enska] elasticity	[enska] elasticity

Figur 3: Et eksempel fra en termsamling hvor synonymer har samme status.

Man kan kun mærke den forskel hvis termerne er suppleret med et synonym og forskellen er sandsynligvis ikke iøjnefaldende for brugerne som kun ser ét begreb ad gangen.

3.3. Forskellige søgeresultater

Termbanken kan give forskellige søgeresultater og det kan der være mange grunde til. Forældede termer kan være en grund, fx findes der i nogle termsamlinger termer som er gået af brug og anvendes ikke længere. Et eksempel herpå er adjektivet *kynhvarfur* for ‘homoseksuel’ i termsamlingen *Orðaskrá í uppeldis- og sálarfræði* fra 1986, som ikke er blevet opdateret, mens termen *samkynhneigður* anvendes i termsamlinger i biologi og medicin. Et andet eksempel i den samme termsamling er *sjálfhverfur* for ‘autistisk’, men nu er *einhverfur* den brugte term. Til gengæld er *sjálfhverfur* den brugte islandske term for ‘egocentrisk’. En anden grund kan være at ikke alle er enige i opfattelsen af hvad er en god term. I de adskillige termsamlinger i termbanken forekommer fx ni islandske termer for ‘dysleksi’: *lesblinda*, *leshömlun*, *dyslexía*, *lestregða*, *lesröskun*, *torlæsi*, *lestrar-glöp*, *lestrarörðugleikar* og *lesvandkvæði*. Det er usædvanlig mange termer til ét og samme begreb, men i dette tilfælde er grunden at *lesblinda*, som er den mest almindelige term, opfattes af mange som stødende og de andre er forslag til nye termer som skulle erstatte *lesblinda*.

Úr orðasafninu <i>Læknisfræði</i> ☒	Úr orðasafninu <i>Ónæmisfræði</i> ☒	Úr orðasafninu <i>Liforðasafn</i> ☒
[íslenska] hnýttill [sh.] meðvaki	[íslenska] hnýttill [sh.] smávaki	[íslenska] meðvaki [sh.] hnýttill [sh.] hjálparvaki
[enska] haptent	[enska] haptent	[enska] haptent

Figur 4: Et eksempel på forskellige søgeresultater fra tre forskellige samlinger i termbanken.

I figur 4 kan man se et eksempel om terminologisk forvirring i tre beslægtede fag-

sprog (medicin, immunologi og biologi) angående en islandsk term for det engelske begreb *haptan*. Det er ikke noget særsyn og efter min mening er det uheldigt med hensyn til termbankens kvalitet.

Enslydende termer giver sjældent anledning til misforståelser, når de optræder indenfor forskellige fag. Bygningsingeniørens *brú* forveksles ikke med sømandens som heller ikke forveksles med *brú* i tandlægevidenskab.

3.4. Brugernes mening

Den første og eneste brugerundersøgelse om termbanken blev foretaget i maj 2017 og den havde først og fremmest det formål at opnå mere viden om brugerbehov, benyttelse og tilfredsheden med termbanken. I undersøgelsen var der ikke stillet et direkte spørgsmål om brugernes oplevelse af termbanken som helhed. Det viste sig dog at nogle brugere kom med kommentarer om at der hersker en vis uoverensstemmelse mellem termsamlinger i beslægtede fag, fx mellem medicin og immunologi, og af nogle opfattedes det som en ulempe. De vil kunne stole på termbanken og de ønsker mere harmoni. Brugerne ønskede definitioner i flere termsamlinger og flere målsprog, som man kan muligvis tolke som et ønske om større harmoni eller måske kun om mere oplysninger og øget kvalitet.

På den anden side er det tydeligt at ikke alle brugere er klare over at termbanken er sammensat af termsamlinger af forskellig oprindelse og med forskellige redaktører. Som et enkelt eksempel kan man nævne e-mails fra brugere til en uvedkommende redaktør. Det kan tyde på at ikke alle brugere har en opfattelse af hvordan termbanken er opbygget, dvs. faktisk som en portal til mange forskellige termsamlinger. Ganske vist kan man læse om termbankens opbyggelse på dens hjemmeside, men tydeligvis er det ikke alle som læser disse oplysninger.

4. Hvor helstøbt er termbanken efter 20 år?

Termbankens indhold er vokset meget fra dens oprettelse og den er blevet den største terminologisamling i Island. Da termbanken blev åbnet var der kun 13 publicerede termsamlinger og 30.000 termposter i termbanken, men nu er der godt 60 termsamlinger og 180.000 termposter.

Når man iagttager termbankens indhold ser man, at den har stærke domæner, især medicin som indeholder omkring 33.000 begreber. Andre relativt stærke domæner er fx elektrotekniske termer (19.000 begreber) og plantetermer (11.500 begreber) foruden biologi (10.600 begreber). Det kan desværre ikke afvises, at der er ubalance i termbanken. Det er nemt at finde fagområder hvor der mangler terminologiarbejde, fx inden for humaniora og socialvidenskab, og desuden kan man finde termlister som overlapper hinanden og berører samme område. Når man overvejer spørgsmålet hvor helstøbt termbanken er efter 20 år kan man ikke overse denne ubalance.

Idéen eller konceptet med termbanken var at den skulle blive mere og mere righoldig (Dóra Hafsteinsdóttir 1997:6), men når drivkraften for fagfolks termarbejde almindeligvis er baseret på deres interesse bliver konsekvenserne ret tilfældigt termarbejde. Efter min mening er kvantitet en absolut succesfaktor for termbanken og det er selvfølgelig vigtigt at termsamlingerne der laves er af høj kvalitet. Det er vigtigt at der skabes tillid til termbanken. Der skal være tilstrækkeligt materiale for at brugerne kan stole på termbanken når de leder efter termer. Det er min opfattelse at hvis dækningen i termbanken har kraftig slagside og der mangler vigtige domæner kan man ikke sige at termbanken er helstøbt. Det kræver planlægning og en dedikeret og struktureret indsats at opnå succes med en termbank som indfrier brugernes behov og ønsker.

5. Konklusion

Mit hovedspørgsmål var at analysere hvordan og i hvilket omfang termbankens forskellige resurser danner en helhed. Jeg har stillet tre underspørgsmål som efter min mening er nødvendige for at opnå en samlet besvarelse af spørgsmålet. Det første angår indsamling og anskaffelse af materiale i termbanken som i sig selv var en vældig udfordring. En nærmere undersøgelse viste at materialet i termbanken er af forskellig oprindelse. Det er et faktum som man ikke kan overse ved behandling af forskelligheden.

Det andet underspørgsmål drejede sig om i hvilken grad de forskellige termsamlinger kan betragtes som en helhed. Her er opmærksomheden rettet mod hvor man helst kan mærke forskellighed. Det viste sig at det var varierende hvilke informationer blev taget med i termsamlingerne, fx angående antal sprog. Det var undertiden muligt at mærke forskellige arbejdsmetoder hos redaktørerne, dvs. en del af termsamlingerne er lavet efter terminologiske principper hvor udgangspunktet tages i begreberne, men andre ikke. Brugerundersøgelsen viste at for mange og for varierende søgeresultater ser ud til at være blandt de ting, som brugerne bryder sig mindst om. Konsekvenserne kan være at tilliden til termbankens troværdighed som giver mange forskellige svar på en søgning kan formindskes.

Det sidste underspørgsmål drejede sig om i hvor høj grad man kan argumentere for at termbanken er helstøbt. Min undersøgelse viste at der er stor bredde i termsamlingerne og at termbanken har stærke domæner, men det er nemt at finde fagområder hvor der mangler terminologiarbejde og det ser brugerne som en ulempe. Efter min mening er ubalancen mellem domæner et af de største problemer. Det kan let mindske tilliden til termbanken hvis der mangler vigtige domæner i termbanken.

Nu er der 20 år siden termbanken blev oprettet og derfor er der god grund til at overveje termbankens status og evaluere resultaterne og se mod fremtiden. Konceptet med en termbank hvor den frivillige græsrod laver termsamlinger er interessant, men man kan ikke undgå at spørge hvor godt det har fungeret. Ter-

minologiarbejde opstår ikke af sig selv og man kan ikke stole på at termbanken vokser frem af sig selv.

Min konklusion har frembragt en række opmærksomhedspunkter angående hvilken lære man kan drage af termbankens udvikling de seneste 20 år. Min undersøgelse bekræfter at det er ønskværdigt at forny og opdatere termbanken. Visse ting har ændret sig siden termbanken blev oprettet. Jeg vil først og fremmest nævne Islandske sprogpolitik (Íslenska til alls 2008) som der kan henvises til. I sprogpolitikken siges der at terminologi er af afgørende vigtighed for den faglige diskurs på modersmålet og forudsætningen for at man kan behandle faglige emner på islandsk.

Trods termsamlingernes indbyrdes forskellighed er termbanken til stor gavn for brugerne. Forskelligheden anses ganske vist som en ulempe, men ikke et uoverkommeligt problem og brugerundersøgelsen viste at der er mange meget taknemmelige brugere. Termbanken skal gerne vokse og blive større og man skal kunne stole på den. Den islandske sprogpolitik kan være en støtte, men for at opnå disse mål er nogle forudsætninger nødvendige: *Vilje* – eksperter bør ønske at drive med terminologiarbejde og se en værdi i det. *Kendskab* – eksperter må lære hvordan de kan drive terminologiarbejde. Og sidst, men ikke mindst: *Finansiering* – terminologiarbejde koster penge og derfor er finansiering en nødvendig forudsætning for en ny og forbedret termbank.

Litteratur

- Dóra Hafsteinsdóttir (1997): Orðabanki Íslenskrar málstöðvar. I: *Tölvumál* 22(5.–6), 5–6.
- Halldór Halldórsson & Baldur Jónsson (1993): Íslensk málnefnd 1964–1989. Afmælisrit. Rit Íslenskrar málnefndar 8. Reykjavík: Íslensk málnefnd.
- Íslenska til alls (2008). Tillögur íslenskrar málnefndar að íslenskri málstefnu. Reykjavík: Menntamálaráðuneyti.
- Orðabanki Íslenskrar málstöðvar*. <ordabanki.hi.is> (15.9.2017).
- Reglugerð (1987) = *Reglugerð um Íslenska málnefnd og starfsemi Íslenskrar málstöðvar* nr. 159/1987. <<https://www.reglugerd.is/reglugerdir/allar/nr/159-1987>> (august 2017).
- Sigrún Helgadóttir & Kristján Árnason (1991): Áætlun um tilhögun iðorðastarfsemi. Tillögur. Reykjavík: Íslensk málnefnd/ Menntamálaráðuneytið.
- Stefán Briem (1998): Islandske fagtermer og informationsteknologi. I: *Lexico-Nordica* 5, 67–76.
- 330 þúsund uppflettiorð (2001). I: *Morgunblaðið* 28. apríl 2001, 8. <http://timarit.is/view_page_init.jsp?issId=249193&pageId=3394829&lang> (15.9.2017).

Ágústa Þorbergsdóttir
Árni Magnússon Instituttet for islandske studier
Laugavegi 13
101 Reykjavík
agusta.thorbergsdottir@arnastofnun.is